
Projev profesora Davida Storcha u příležitosti jmenování profesorů dne 25. 6. 2013

Projev profesora Davida Storcha u příležitosti jmenování profesorů dne 25. 6. 2013

Vážený pane ministře, Vaše magnificence páni rektori, milí kolegové, dámy a pánové, situace, v níž se tu dnes scházíme, není obvyklá: alternativní profesorská promoce pro skupinu profesorů definovanou výlučně negativně, tedy tím, že se nezúčastnili předchozí oficiální promoce. Proto ani nevím, jménem koho zde vlastně mluvím: za akademickou obec, za všechny letos jmenované profesory, nebo jen za tuto menší a nejasně vymezenou skupinu? Nezbyvá mi, než mluvit hlavně za sebe a doufat, že moje pocity, obavy a představy sdílí i někteří z vás. Situace, v níž se nachází naše země, není dobrá. Když jsem před deseti lety pobýval ve Spojených státech, moji američtí přátelé se všichni do jednoho styděli za svou politickou reprezentaci, zatímco jméno České republiky vyvolávalo pochvalnou odezvu. Dnes se za svou politickou reprezentaci stydíme my a Česká republika v zahraničí ztratila většinu svého kreditu získaného na začátku devadesátých let. Má to řadu příčin, které nemíním rozebírat; podstatnější je, co s tím můžeme dělat. Přes veškerou skepsi se totiž domnívám, že právě univerzity a akademická obec mohou hrát zásadní roli.

Univerzity prošly během posledních dvaceti let revolucí, o níž nezúčastněná veřejnost mnoho neví. Zásadně narostl počet studentů, řádově vzrostla vědecká produkce, takže v řadě oborů jsme se dostali na normální evropskou úroveň, v pár případech i na světovou špičku. Zavedli jsme mezinárodní standardy, objevily se dříve nevídané věci jako Boloňský proces, nejrůznější evaluace, scientometrie, školy se otevřely světu. Přes všechny náky nad stavem našeho školství se úroveň velké části vysokých škol bezesporu zvýšila.

Rubem tohoto pokroku je ale byrokratizace a komercializace univerzitního provozu a rostoucí pocit, že z univerzit se stávají fabriky na studenty. Univerzity přestávají plnit svou společenskou roli, totiž roli center vzdělanosti národa, center svobodné rozpravy o obecných otázkách týkajících se každého člověka v měnícím se světě. Není náhodou, že někteří čerstvě jmenovaní profesori, kteří se zúčastnili minulé, řekněme „oficiální“ promoce, zdůrazňovali nadšení pro svůj obor zároveň s explicitním nezájmem o širší kontext dění ve společnosti a o věci veřejné. Role profesora jakožto intelektuála vyjadřujícího se k veřejným věcem zjevně už pro většinu profesorů není atraktivní, takže se mimochodem oprávněně nabízí myšlenka, že udržování jmenovacího obřadu jakožto státopravně-ceremoniálního rituálu už opravdu nemá valný smysl. Proč by měl akademickou hierarchii stvrzovat a legitimovat nejvyšší velmož země? Univerzity se přece změnily, nejsou to žádné svatostánky nejvyšší moudrosti, ale zkrátka maximálně efektivní instituce produkující studenty a vědecké poznatky pro účely dané společnosti.

Přestože tento trend je vcelku neoddiskutovatelný, takováto vize univerzity mi připadá přinejmenším neúplná, a dokonce nebezpečná. Domnívám se, že smyslem univerzity je přece jen něco víc. Dovolte mi v této souvislosti osobní vzpomínku. Když jsem rok před sametovou revolucí nastoupil na Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy, s úžasem jsem zjistil něco, co nám na základní a střední škole doslova zatajovali – totiž že v mém oboru – biologii – se toho mnohem víc neví, než ví, a že to, co se neví, je ve skutečnosti mnohem zajímavější než to, co už se ví. Věci, které nám předtím učitelé předkládali jako hotové, nejsou hotové ani náhodou. Začínal jsem chápat, že skutečnost je otevřená, věci a ideje nejsou jednou provždy dány a že záleží jen na nás, co si z toho odneseme. Teprve na univerzitě jsem si uvědomil, že není nějaký nejvyšší arbitr, který by určoval, jak věci jsou a jak mají být. To musíme určit my sami, prostřednictvím svobodné rozpravy a svobodného zkoumání světa.

Tento vtisk z prvních ročníků studia formoval mou představu univerzity jakožto příležitosti – totiž příležitosti vytvořit svobodné a kreativní intelektuální klima, kdy spolu lidé mluví, vzájemně se přesvědčují, hádají se, nerozumí si, ale někam společně směřují. Pohybují se tak v jakési „zóně neklidu“, v oblasti, kdy věci nejsou dané předem, důležité aspekty se teprve začínají vyjevovat a vše může být jinak, než si myslíme. Nejcennější, co si ze studia může kdo odnést, je tak hluboký náhled netriviality a otevřenosti věcí. Smyslem univerzity pak není plnit nějakou konkrétní společenskou objednávku, poněvadž sama společenská objednávka je konstrukt, který v rámci univerzity můžeme, a dokonce máme zpochybňovat. Smyslem univerzitního fungování je otevírání dosud neotevřeného ve společné rozpravě učitelů a studentů. Jen tím se můžeme posouvat za horizont osvědčených mouder a učebnicových pouček, jen tím můžeme dostát požadavkům měnícího se a primárně nesrozumitelného světa.

V takové situaci ovšem záleží na tom, jak k věcem budeme přistupovat, na co se budeme tázat a jak přesně se budeme tázat. Tohoto břemene a této svobody nás nikdo nezbaví, nikdo nám ultimátně neřekne, co máme dělat. Role nás, univerzitních učitelů, pak nespočívá jen v předávání poznatků a učení dovednostem, ale možná především ve zprostředkování této otevřenosti vůči světu, tedy uvědomění, že jaký bude svět kolem nás, záleží do podstatné míry

na nás samých. Nezáleží přitom na tom, zda jsme zrovna profesory – sám doufám, že jsem se o zprostředkování této zkušenosti snažil během celé své univerzitní dráhy. Profesorský titul беру spíš jako závazek, že v tomto usilování je třeba pokračovat a neslevit.

Zdalo by se, že úřad a trh všechno postupně pohlcují, takže na podobné věci není při vysokoškolském a vědeckém provozu prostor a čas. Ale pořád ještě existuje svoboda rozhodnout se, nakolik se poddat zdánlivě nezvratitelným trendům. Nepromarněme šanci udržet univerzitu jako prostor svobodného myšlení a tázání, včetně tázání po smyslu vlastní činnosti, a jako prostor rovnoprávné rozpravy mezi studenty a učiteli. V době rychle se měnícího světa a společnosti, kdy se staré pravdy a návody na řešení problémů světa rozpadají v prach před našima očima, je to zcela klíčové.

Dámy a pánové, děkuji Vám za pozornost.